

Układ nerwowy | Nervesystemet

1. Komórka, narząd, układ

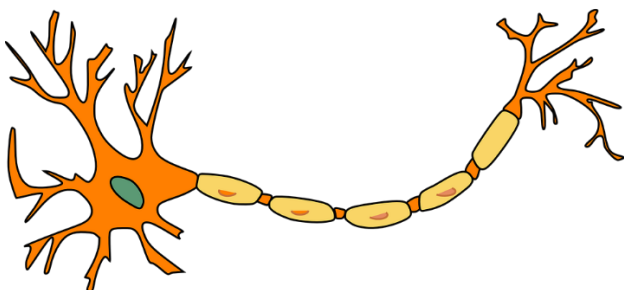
Ciało człowieka składa się z ponad 200 różnych rodzajów **komórek**. Inny rodzaj komórek znajdziesz w mięśniach, a zupełnie inny we włosach. Każdy typ komórki ma inne zadanie do wykonania, a wszystkie razem muszą ze sobą współpracować.

Z komórek zbudowane są wszystkie nasze **narządy**. Grupy narządów, które spełniają jedną funkcję, nazywamy **układem**. W naszym ciele istnieje np. *układ krwionośny, układ trawienny, układ oddechowy i układ nerwowy*.

Układ nerwowy zbudowany jest z komórek nerwowych, neuronów.

Neurony sterują całym naszym ciałem, jego **ruchami** i funkcjami.

2. Komórki nerwowe: neurony

Komórka nerwowa – kilde: pixabay.com / user: Clker-Free.Vector-Images

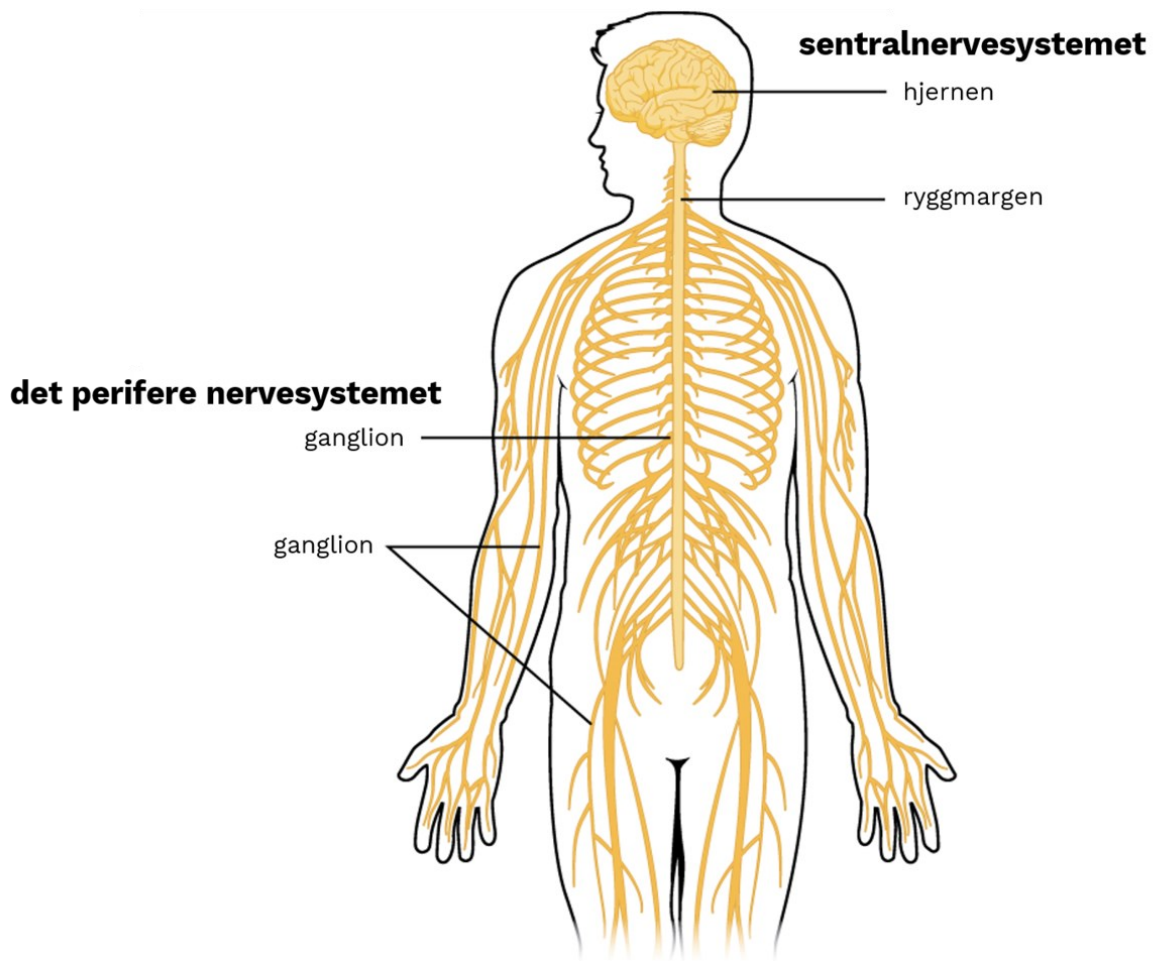

bilde: pixabay.com / user: 9lnw

Komórki nerwowe przesyłają między sobą informacje i sygnały. Robią to **błyskawicznie!** W trakcie jedzenia pomiędzy mózgiem i ustami nieustannie przesyłane są informacje i impulsy. Dzięki temu gryziesz, żujesz, połykasz oraz czujesz smak jedzenia i jego zapach.

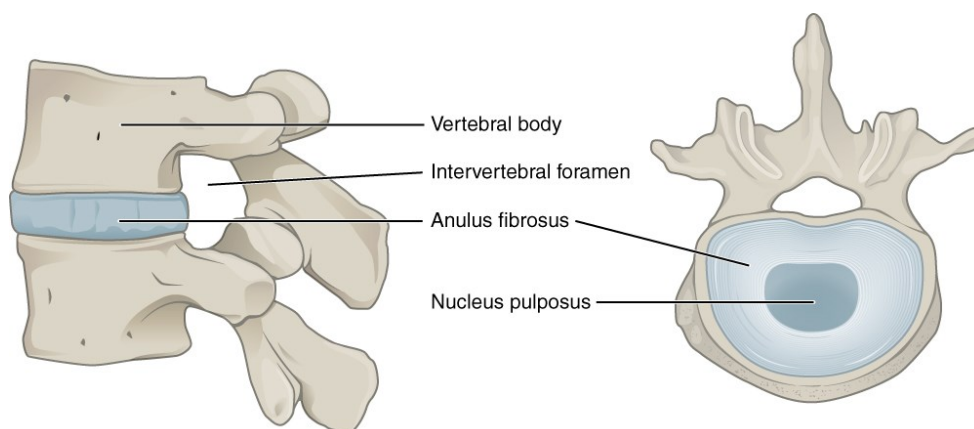
NORSK	POLSK	NORSK	POLSK
lynraskt		nerveceller	
celler		bevegelser	
organer			
systemer			

3. Óśrodkowy układ nerwowy | Sentralnervesystemet

Nervesystemet - av OpenStax/OpenStax CNX, Anatomy and Physiology via sml.snl.no

Ośrodkowy układ nerwowy to **mózg** i **rdzeń kręgowy**. Mózg chroniony jest przez **czaszkę**, zaś rdzeń kręgowy biegnie wewnątrz **kręgosłupa**.

Kręgi kręgosłupa widziane z boku i z góry, kilde: Jmarchn, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons

Mózg jest szefem tego zespołu i do niego biegną wszystkie sygnały z całego ciała. Rdzeń kręgowy zajmuje się przede wszystkim przesyłaniem sygnałów.

NORSK	POLSK	NORSK	POLSK
ryggraden		hodeskallen	
ryggmargen		kraniet	
hjernen			

4. Obwodowy układ nerwowy | Det perifere nervesystemet

Z rdzenia kręgowego biegnie sieć nerwów, które docierają do wszystkich części naszego ciała. Wszystkie te przewody tworzą razem **obwodowy układ nerwowy**.

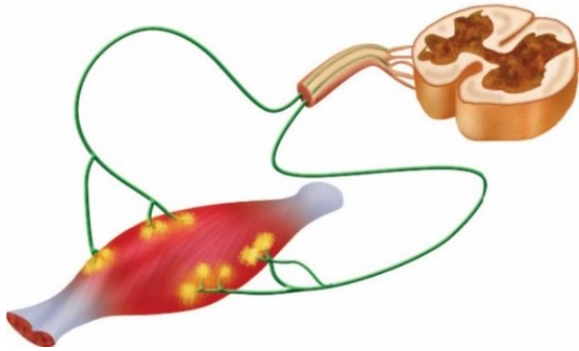
Z rdzenia kręgowego wychodzą wiązki nerwów – Bilde: DrJanaOfficial, CC BY-SA 4.0, via Wikimedia Commons

Składa się on z dwóch rodzajów nerwów: tych, które przewodzą sygnały ze wszystkich zakamarków ciała do mózgu oraz tych, które przesyłają sygnały z mózgu do reszty ciała.

4a. Sygnały biegnące z mózgu.

Jeśli chcesz podnieść jakiś przedmiot, twój mózg wysyła sygnał, który biegnie przez rdzeń kręgowy, a z niego przez nerw motoryczny aż do ręki. Na rozkaz mózgu twoja ręka chwyci przedmiot i podnosi go.

Motoryczny oznacza 'związany z ruchem'. Niektórzy ludzie są bardzo sprawni motorycznie.

Komórka nerwowa steruje włóknem mięśniowym.
www.courses.lumenlearning.com

4b. Sygnały biegnące z wszystkich części ciała do mózgu.

kilde: pixabay.com / user: Tantien3

Spójrz na fotografię. Kiedy dotykasz ręką czegoś zimnego, komórki czuciowe w skórze wysyłają sygnał, który biegnie nerwem wzdłuż ręki, a potem przez rdzeń kręgowy prosto do mózgu. Tam sygnał jest analizowany. Mózg decyduje, że to, co odczuwasz, to zimno.

To samo dzieje się, kiedy odczuwasz smak, dotykasz rzeczy lub czujesz **ból**.
Te sygnały biegną przez **nerwy sensoryczne**, czyli **czuciowe**.

Ciekawostka: Czy wiesz, że w skórze człowieka nie ma komórek czuciowych rozpoznających **wilgoć**? Dlatego jeśli siądziesz na coś mokrego, to czujesz tylko ciepło lub zimno.

Bilde: pixabay.com / User: niekverlaan

Słowo **sensoryczny** oznacza 'związany z odczuwaniem zmysłami'. Popularna zabawka dla malutkich dzieci to np. mata sensoryczna, czyli pobudzająca dotyk, słuch i wzrok dziecka.

4c. Komórki nerwowe są wrażliwe i delikatne.

kilde: pixabay.com / user: RafaelMidea

Jeśli komórka nerwowa zostanie uszkodzona, nie można jej już naprawić, ani zastąpić inną komórką. Dlatego złamanie kręgosłupa i przerwanie rdzenia kręgowego jest takie niebezpieczne i niestety nieodwracalne. Prowadzi ono do *paraliżu*, czyli utraty czucia i kontroli nad ciałem. Człowiek **sparaliżowany** od pasa w dół nie może poruszać nogami i w ogóle ich nie czuje.

NORSK	POLSK	NORSK	POLSK
sårbar		motorisk	
sensorisk		muskelfiber	
lam		fuktighet	
smerte			

Zadanie 1. Połącz słowa:

NORSK

celler

hjernen

hodeskallen

lam

lynraskt

motorisk

nerveceller

organer

det perifere nervesystem

ryggmargen

rygggraden

sensorisk

sentralnervesystem

systemer

sårbar

POLSK

błyskawicznie

czaszka

komórki

kręgosłup

motoryczny

mózg

narządy

neurony

rdzeń kręgowy

sensoryczny

sparaliżowany

układ obwodowy

układ ośrodkowy

układy

wrażliwy/delikatny

Część 1-4 - Zadanie 2. Połącz części zdań:

Ciało człowieka składa się z...

...nazywamy UKŁADEM.

Narządy, które spełniają
wspólną funkcję ...

...zbudowany z neuronów.

Układ nerwowy jest ...

... z mózgu do np. ręki lub nogi,
która się porusza.

Ośrodkowy układ nerwowy...

...to nerwy, wychodzące z
rdzenia kręgowego i biegnące
do wszystkich części ciała.

Obwodowy układ nerwowy...

... oznacza paraliż, czyli utratę
kontroli i czucia.

Nerwy motoryczne
wysyłają sygnały ...

... np. ze skóry do mózgu,
informując o doznaniach
czuciowych.

Nerwy sensoryczne
wysyłają sygnały ...

...komórek różnego rodzaju.

Rdzeń kręgowy jest wrażliwy
i delikatny, czyli ...

...to mózg i rdzeń kręgowy.

Przerwanie rdzenia
kręgowego....

... jeśli zostanie przerwany, nie
można go już połączyć.

5. Mózg | Hjernen

kilde: pixabay.com / User: TheDigitalArtist

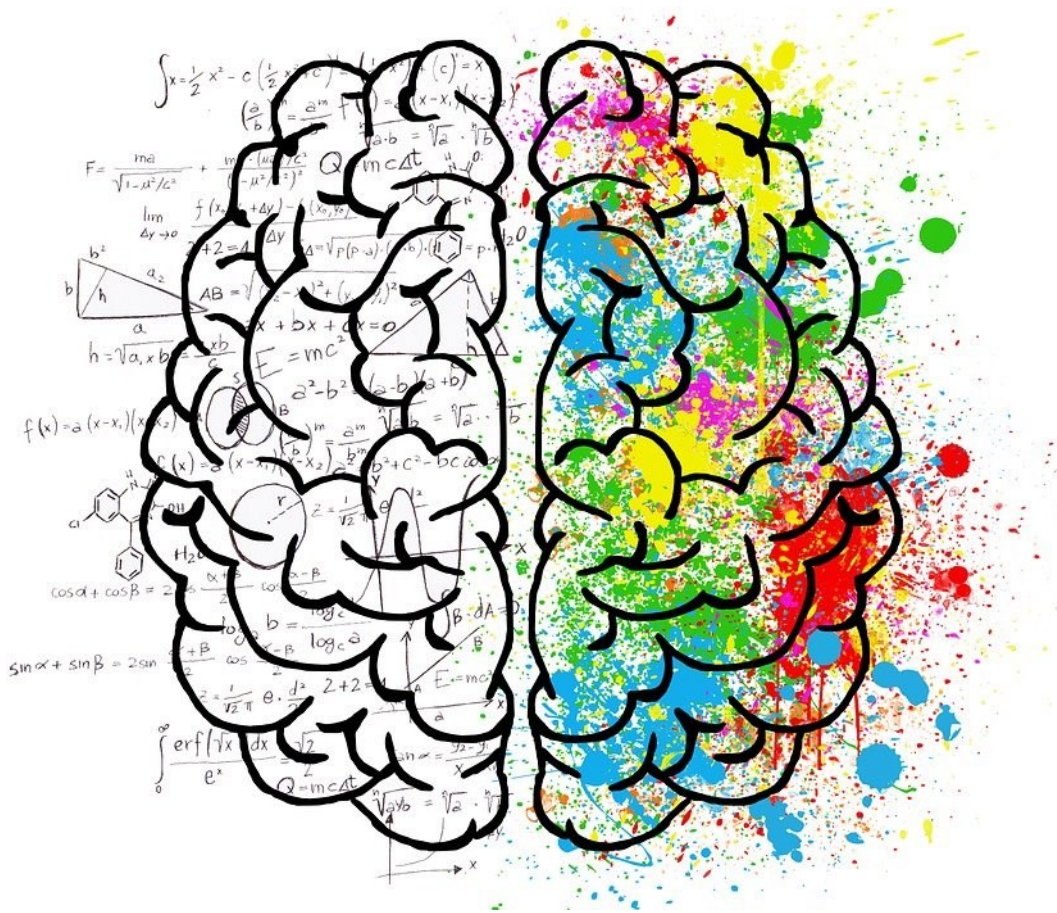
Mózg to niesamowity narząd! **Mózg i rdzeń kręgowy** stanowią **centralny układ nerwowy**, najbardziej zaawansowany system naszego ciała.

Mózg kontroluje działanie wszystkich narządów naszego ciała, zupełnie bez naszej wiedzy. Steruje takimi zjawiskami jak: **myśli, działanie, uczucia i pamięć**. Sygnały z mózgu docierają w mgnieniu oka do całego ciała.

Kiedy uczysz się nowych słów i zdobywasz nowe umiejętności, twoja **wiedza** jest magazynowana w mózgu. Nie da się go jednak zapełnić do końca. *Im częściej go używasz, tym jest sprawniejszy i lepiej działa.*

Mózg **rozwija** swoje możliwości przez całe życie, zwłaszcza jednak w dzieciństwie i wczesnej młodości. Powstaje wówczas w mózgu mnóstwo **połączeń** nerwowych, dzięki którym można **przyswoić sobie** ogromną ilość wiedzy.

NORSK	POLSK	NORSK	POLSK
følelser		ryggmargen	
handlinger		sentralnervesystem	
hjernen		tanker	
hukommelse		tilegne seg	
koblinger		utvikle	
kunnskap			

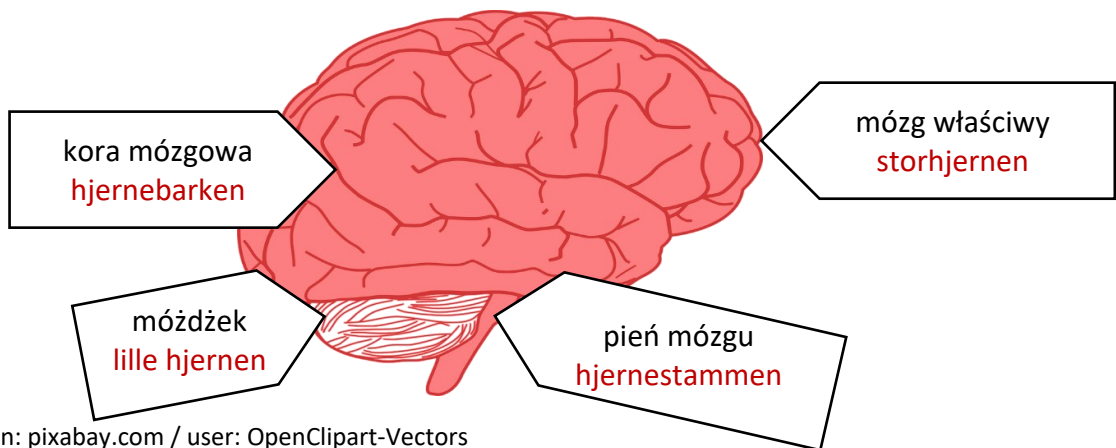

Illustrasjon: Pixabay.com / User: ElisaRiva

6. Budowa mózgu | Hjernens oppbygging

Mózg i jego sąsiednie struktury noszą nazwę **mózgowie**. Mózg jest chroniony przed uszkodzeniem przez twarde kości czaszki.

Największa część mózgowia to właśnie mózg. Dzieli się on na trzy główne części: mózg właściwy, mózdzek i pień mózgu. Mózg właściwy jest pokryty korą mózgową.

Illustrasjon: pixabay.com / user: OpenClipart-Vectors

Mózg właściwy pokryty jest **pofałdowaną korą mózgową**. Korę mózgową można podzielić na dodatkowe części:

- płat czołowy (czyli ta część mózgu, która znajduje się za naszym czołem)
- płat ciemieniowy (na szczycie głowy)
- płaty skroniowe (z boku głowy)
- płat potyliczny (z tyłu głowy)

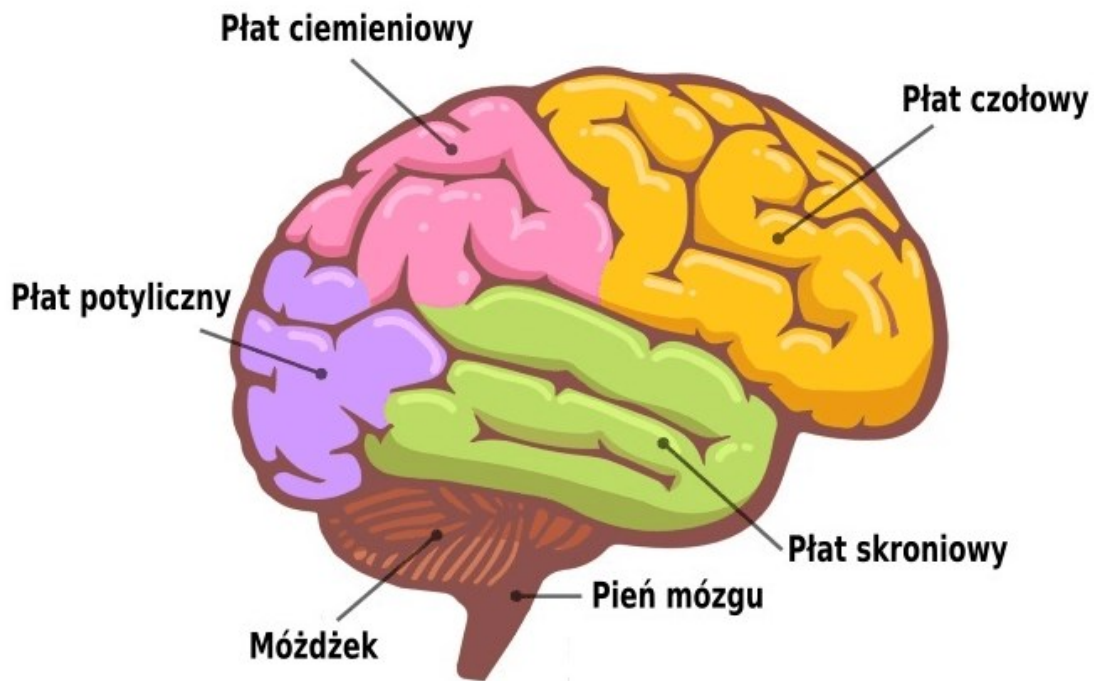

Image by iconicbestiary on Freepik

Każdy z elementów mózgowia pełni własne, bardzo ważne funkcje. Naukowcy wciąż są w trakcie poznawania funkcji mózgu, ciągle skrywa on wiele tajemnic. Bardzo wiele można się dowiedzieć, badając pacjentów z urazami mózgu. Kiedy uszkodzony zostaje jakiś fragment mózgu, wyraźnie widać jaką rolę pełnił.

NORSK	POLSK	NORSK	POLSK
storhjernen		gåter	
lillehjernen		forskere	
hjernestammen		hjerneskode	
hjernebark		foldet	

7. Jak mózg się uczy? | Hvordan lærer hjernen ?

kilde: pixabay.com / User: TUmisu

Mózg to **mięka** wodnista masa o wadze około 1,4 kg. W mózgu znajduje się około 100 miliardów **komórek nerwowych (neuronów)**. Komórki te łączą się ze sobą, a całkowita liczba **połączeń** wynosi prawdopodobnie około 100 000 miliardów. Trudno sobie nawet wyobrazić taką liczbę. To dużo więcej niż liczba gwiazd we wszechświecie!

Neurony przesyłają sobie impulsy chemiczne i elektryczne. Połączenia neuronów, czyli **sieci**, powstają w wyniku naszych **przeżyć i doświadczeń**.

Kiedy uczyłeś się chodzić, pewna grupa neuronów w twoim mózgu połączyła się w sieć i zaczęła się ze sobą komunikować. Początkowo ta komunikacja nie działała jeszcze sprawnie i chodziłeś **chwiejnie** i niestabilnie. Po pewnym czasie jednak sieć zaczęła działać doskonale, a twój chód stał się

pevny i **stabilny**. Połączenia między neuronami były coraz silniejsze, a w końcu wszystko zaczęło działać w zasadzie automatycznie. Idąc nie musisz zastanawiać się, jak stawiać kolejne kroki.

To samo dotyczy innych umiejętności jak np. jazda na rowerze czy kierowanie samochodem. Początkowo są trudne, z czasem coraz łatwiejsze, aż w końcu stają się zupełnie proste i zautomatyzowane.

Bilde: Pixabay.com / user: StockSnap

NORGE	POLSK	NORGE	POLSK
<i>bløt masse</i>		<i>nervecellene</i>	
<i>erfaringer</i>		<i>opplevelser</i>	
<i>forbindelser</i>		<i>stødig</i>	
<i>nettverk</i>		<i>ustøtt</i>	

Kilde: pixabay.com / User: geralt

8. Rozwój mózgu | Hjernen i utvikling

Rozwój mózgu, czyli uczenie się to po prostu tworzenie nowych połączeń między neuronami. Działa to podobnie jak z **mięśniami**, im częściej go używasz, tym jest sprawniejszy.

Największy rozwój mózgu następuje, kiedy robimy rzeczy zupełnie nowe. Mogą to być zarówno czynności fizyczne (nowy sport, **robienie na drutach**, używanie nowego narzędzia itp.) jak i rozwiązywanie problemów teoretycznych wymagających **zastanawiania się**.

Mózg rozwija się przez całe życie, ale są dwa **okresy** w życiu, w których rozwija się szczególnie intensywnie. Pomyśl, ilu nowych rzeczy uczy się **małe dziecko** w pierwszych dwóch latach życia! Mózg dziecka w tym czasie **podwaja** swoją objętość i jest nastawiony przede wszystkim na tworzenie nowych połączeń, czyli uczenie się.

To samo dzieje się w wieku nastoletnim. Mózg nastolatka zwiększa swoją **pojemność** i gotowość na uczenie się nowych rzeczy. Czy to nie dobra wiadomość? Ileż nowych **możliwości** to nam daje!

NORGE	POLSK	NORSK	POLSK
dobler		gruble	
kapasitet		periode	
muligheter		spedbarn	
muskel		strikking	

9. Jak zapewnić sprawne działanie mózgu | Hvordan holde hjernen frisk?

Mózg stanowi tylko 2 % masy ciała, ale zużywa aż 20% energii, którą produkuje nasz organizm. Nasze mózgi to bardzo **żarłoczne** narządy!

Żeby sprawnie działać, mózg potrzebuje trzech ważnych rzeczy, które to ty musisz mu zapewnić.

Bilde: Pixabay.com / User: Pexels

1. WYSIŁEK FIZYCZNY

Najlepiej na świeżym powietrzu. Tak wycwiczysz mózg i zapewnisz mu potrzebny **tlen**.

2. SEN

To dla mózgu element niezbędny.

W czasie nocnego snu mózg niejako układa na miejsce całą **wiedzę** i **umiejętności** zdobyte w ciągu dnia. 8-10 godzin snu to konieczna ilość dla młodego człowieka. Mózg człowieka niewyspanego działa znacznie gorzej, ma trudności z koncentracją i zapamiętywaniem.

Illustrasjon: Pixabay.com / User: HaticeEROL

3 POŻYWIENIE

Mózg potrzebuje do działania dużych ilości energii.

Najlepsze źródła energii to:

Zdrowe węglowodany:

ciemne pieczywo, kasze, **płatki owsiane**

Zdrowe tłuszcze: ryby, oliwa z oliwek, oleje roślinne, orzechy, **migdały**, **pestki dyni** i słonecznika, awokado

I oczywiście koniecznie witaminy i minerały z owoców i warzyw!

NORSK	POLSK	NORSK	POLSK
<i>gresskarkjerner</i>		<i>grovt brød</i>	
<i>grådig</i>		<i>havregryn</i>	
<i>mandler</i>		<i>ferdigheter</i>	
<i>kunnskap</i>		<i>føde</i>	
<i>oksygen</i>			

Część 5-9 Zadanie 1. Połącz słowa:

NORSK
å doble
Ferdigheter
Erfaringer
Føde
Følelser
Gruble
Grådig
Handlinger
Hukommelse
Kapasitet
Koblinger
Kunnskap
Muligheter
Nettverk
Opplevelser
Spedbarn
Tanker
Utvikle

POLSK
doświadczenia
działania
niemowl
możliwości
myśli
pamięć
podwajać
pojemność
pokarm, pożywienie
połączenia
przeżycia
rozwijać się
sieć
uczucia
umiejętności
wiedza
zastanawiać się
żartoczny, chciwy

Część 5-9 Zadanie 2. Połącz części zdań:

Mózg steruje...	...w dzieciństwie i w okresie nastoletnim.
Mózg rozwija się szczególnie intensywnie...	...waży około 1,4 kg.
Mózg działa podobnie jak mięśnie, czyli...	...ogromne ilości komórek nerwowych (neuronów) .
W mózgu znajdują się...	...im częściej go używasz, tym jest sprawniejszy.
Mózg dorosłego człowieka...	...mózg potrzebuje energii i snu.
Uczenie się to po prostu...	...tworzenie nowych połączeń między neuronami w mózgu.
Największy rozwój mózgu następuje...	...pamięcią, uczuciami, myśleniem i działaniem wszystkich organów ciała.
Żeby sprawnie działać, ...	...kiedy robimy rzeczy zupełnie nowe.

Źródła | Kilder

Elevkanalen.no

'Hjelp barna med biologi, fysikk og kjemi' Spektrum Forlag

Epodreczniki.pl

<https://utw.uj.edu.pl/documents/6082181/1c5de254-abba-4683-94af-598b82e6b5a3>